

Jokniūnų plokštinis kapinynas – dar vad. Grauže yra į R nuo Jokniūnų k., Papilio a., Biržų r. 1935 m. VAK duomenimis „į R nuo Jokniūnų vnk. rūsius kasdami rado žmogaus kaulų su žiedu. Žiedas lindo ant žmogaus kojos. Tie kaulai buvo labai dideli“. LTSR Kultūros ministerijos kolegijos 1972 03 30 nutarimu Nr. 17, AV – 126 Jokniūnų senkapiai, vad. Grauže, buvo įrašyti į archeologijos paminklų sąrašus. Vėliau, pagal LTSR KM MMT 1981 02 09 raštą Nr. 26, siūlyta senkapius išbraukti iš paminklų sąrašų (pastaba – nerasti). Kadangi to meto žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų ataskaitų Biržuose neradau, o KPC archyve prieš tyrinėjimus nebeteko nuvažiuoti, taip ir liko neaišku, ar žvalgomųjų tyrinėjimų metu jie buvo nerasti, ar tos vietovės nerado. Šią vasarą ieškant Grauže vadinamo kapinyno, pavyko nustatyti, kad VAK informaciją suteikusi Gaigalų pradinės mokyklos mokytoja minėjo Motiejaus Kuliešiaus žemėje rastus žmogaus kaulus.

ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI MERKINĖS APYLINKĖSE

Vykintas VAITKEVIČIUS, Tomas OSTRAUSKAS, Linas KVIZIKEVIČIUS

Archeologiniai žvalgymai Merkinės apylinkėse buvo atliekami pagal VMSF remiamą kompleksinį mokslo tiriamąjį darbą „Merkinės gamtinis ir kultūrinis paveldas: vertė ir kontekstai“. Žvalgymai apėmė visas perspektyvesnes vietas, visų pirma vandens telkinių: upių, upelių ir ežerų, pakrantes. Darbus gerokai apsunkino po II Pasaulinio karo pasodinti ir visą teritoriją dengiantys miškai. Žvalgymų eigoje buvo rasta 21 nauja gyvenvietė bei radimvietė, taip pat bu-

Šiuo metu vienkiemyje niekas negyvena, M. Kuliešiaus duktė gyvena Biržuose, tačiau jos nepavyko rasti, todėl negavę sutikimo kasinėti, šiame vienkiemyje nedirbome. Tačiau archeologinėje literatūroje minimi Jokniūnai ir akmeninių dirbinių radimvietės, o B. Kiburys, gyvenantis Vilniuje, jau anksčiau yra minėjęs ir pats kasinėjęs savo tėviškėje, Kalniškių vienkiemyje prie Jokniūnų k. ir sakėsi radęs žmonių palaidojimus. Gavus jo sutikimą, sode, kalvelėje, buvo iširtas 14 m² plotas. Šiame plote jokių palaidojimų ir radinių neradome.

SURVEY IN BIRŽAI DISTRICT

In 2000, specialists of BMES investigated unclear archaeological objects situated in Užubaliai, Plikiai, Jokniūnai, Medikiai villages (Biržai district). Only in Užubaliai, household pottery and tiles dated to the 17th–18th centuries were found. During the survey the former Palaidžios village cemetery was obtained.

vo patikslintos dalies žinomų objektų vietas.

Merkinės 8 radimvietė yra 0,22 km į PR nuo Merkinės bažnyčios, apie 0,07 km į P nuo tilto per Stangę Merkinėje, Stangės kairiojo aukšto kranto viršuje, terasos pakraštyje, A. Černiausko sodybos darže. Titnago radiniai yra įvairialaikiai, datuoti paleolitu (?) ir kitais akmens amžiaus laikotarpiais.

Pamerkinės 1-oji gyvenvietė yra Nemuno kairiajame krante, apie 0,85–1,35 km

nuo tilto per Nemuną kelyje Merkinė–Leipalingis vidurio. Paviršiuje radiniai apima maždaug 0,5 km ilgio ir apie 0,05 km pločio juostą priešais Česukų kaimą kitame krante, maždaug iki Pamerkinės kaimo pietinės sodybos. Gyvenvietė datuojama paleolitu, mezolitu, neolitu ir žalvario amžiumi.

Pamerkinės 2 radimvietė yra apie 0,93 km į PV nuo Merkinės bažnyčios, ant keliuko nuo Merkinės tilto per Nemuną į Pamerkinės kaimą, tik pakilus ant terasos ties Š kaimo sodyba. Greičiausiai tai Pamerkinės 1-osios gyvenvietės periferija.

Pamerkinės 3 radimvietė yra 1,74 km apytiksliai į PR nuo Straujos žiočių, 1,34 km apytiksliai į PV nuo Merkinės bažnyčios, buvusiame nedideliame ariamame laukelyje.

Pamerkinės 4 radimvietė yra 2,19 km apytiksliai į PR nuo Stangės žiočių, 1,81 km apytiksliai į P nuo Merkinės bažnyčios, Nemuno kairiojo kranto žemutinės terasos pakraštyje, ant keliuko tarp Dubaklonio ir Pamerkinės.

Pamerkinės 5 radimvietė yra 2,55 km apytiksliai į PR nuo į Straujos žiočių, 2,3 km apytiksliai į PV nuo Merkinės bažnyčios, 0,15 km į Š nuo miško kvartalinės proskynos, Nemuno kairiojo kranto toje vietoje aukščiausios terasos pakraštyje, ant miško keliuko. Ištyrus šurfa nustatyta, kad kultūrinis sluoksnius nuplytęs.

Pamerkinės 6 radimvietė yra 0,09 km į ŠV nuo Pamerkinės 5 radimvietės. Ant keliuko rasta skaldytinio dalis.

Dubaklonio 1 radimvietė yra 0,66 km apytiksliai į V nuo Pašilingės upelio žiočių, Nemuno kairiojo kranto apatinės terasos paplautame šlaite, riedulyne. Grei-

čiausiai tai titnago žaliavos rinkimo ir pirminio apdirbimo vieta.

Jonionių 4 radimvietė yra 2,05 km apytiksliai į V nuo Merkinės bažnyčios, 0,65 km į PR nuo Maksimonių kapinaičių, ant Nemuno kairiojo kranto aukščiausios terasos viršaus, apie 10–50 m nuo terasos pakraščio, buvusiame ariamame lauke.

Jonionių 5 radimvietė yra 2,09 km apytiksliai į V nuo Merkinės bažnyčios, apie 0,595 km į PR nuo Maksimonių kapinaičių, apie 0,08 km į V nuo Jonionių 4 radimvietės, ant Nemuno kairiojo kranto aukščiausios terasos viršaus, buvusiame ariamame lauke.

Maksimonių 7 radimvietė yra 2,09 km į V nuo Merkinės bažnyčios, 1,74 km į PV nuo tilto per Straujos upelį kelyje Merkinė–Apsingė, Nemuno dešiniojo kranto viršutinės terasos šlaito papėdėje ir žemesnės terasos virš. dalyje, lygiagrečiai gyvenamojo namo R galui. Dirbamo lauko paviršiuje buvo surinkti pavieniai titnago radiniai datuoti mezolitu – neolito pirmąja puse ir, matyt, kitais laikotarpiais.

Maksimonių 8 radimvietė yra 2,09 km į V nuo Merkinės bažnyčios, 1,78 km į PV nuo tilto per Straujos upelį kelyje Merkinė–Apsingė, Nemuno dešiniojo kranto 1-osios (?) terasos viršutinėje dalyje, apie 70 m į P nuo Maksimonių 7 radimvietės. Ariamo lauko paviršiuje buvo rastos 2 nuoskalos.

Maksimonių 9 radimvietė yra 2,15 km į V nuo Merkinės bažnyčios, 1,83 km į PV nuo tilto per Straujos upelį kelyje Merkinė–Apsingė, ant Nemuno dešiniojo kranto 1-osios (?) terasos, apie 50–60 m į V nuo Maksimonių 8 radimvietės. Ariamo lauko paviršiuje rasta skeltelė.

Maksimonių 10 radimvietė yra 3,8 km į V nuo Merkinės bažnyčios, ant Nemuno dešiniojo kranto 1-osios (?) terasos, ties ant aukščiausios terasos buvusią 2-ąją iš V pusės Maksimonių kaimo sodybą, buvusiam ariamame lauke. Ištyrus 1x1 m² dydžio šurfa, armenyje buvo rastos tiksliau nedatuotinos skeltė ir nuoskala.

Maksimonių 11 radimvietė yra maždaug 2,61 km apytiksliai į V nuo Maksimonių kaimo kapinaičių, žemiausios Nemuno terasos pakraštyje, miške. Paviršiuje rasta baltai patinuota nuoskala.

Netiesų 7 radimvietė Lietuvos archeologijos atlaso I tome aprašyta kaip esanti Š Netiesėlio ež. krante, apie 10 m griūvantis šlaitas apaugusia viršūne (LAA, t. 1, p. 59). Tačiau pagal vietovės reljefo vaizdą manome, kad greičiausiai ji sutaps su žvalgymų metu aptikta radimvietė. Ši radimvietė yra 1,09 km į ŠR nuo Apsingės upės žiočių, į V nuo Netiesėlio ež., statoko šlaito viduryje, ant miško keliuko. Surinktos patinuotos nuoskalos atrodo archaiškai (paleolitas ar mezolitas?).

Netiesų 8 radimvietė yra 0,61 km į ŠR nuo Apsingės upės žiočių, 0,16 km į ŠR nuo Netiesų kaimo kapinaičių, apie 0,13 km į R nuo Apsingės susilieimo su Netiesos upeliu, Apsingės upės kairiajame krante, pailgos kalvelės ŠV pusėje, žemėjančioje link Apsingės upės. Anksčiau ariamos kalvelės paviršiuje, maždaug 10x25 m plote išsimėtę titnago radiniai datuoti, matyt, įvairiais akmens amžiaus laikotarpiais.

Netiesų 9 radimvietė yra 0,49 km į ŠR nuo Apsingės upės žiočių, apie 0,1 km į PV nuo Netiesų 8 radimvietės, 0,07 km į ŠR nuo Netiesų kaimo kapinaičių, apie 0,08 km į PR nuo Apsingės susilieimo su

Netiesos upeliu, Apsingės upės kairiajame krante, pailgos kalvelės PV dalyje, žemėjančioje link Apsingės upės. Anksčiau ariamos kalvelės paviršiuje buvo surinktos kelios titnago nuoskalos.

Netiesų 10 radimvietė yra 0,84–0,95 km į ŠR nuo Apsingės upės žiočių, 0,38–0,5 km į ŠR nuo Netiesų kaimo kapinaičių, apie 0,12 km ilgio pailgoje kalvelėje, iškyšulyje, esančiame kairiajame Apsingės krante, į V nuo Giluišio ež. ir į PV nuo Netiesėlio ež. Kalvelė kadaise buvusi suarta ir apsodinta pušaitėmis. Paviršiuje surinkti, matyt, nevie-nalaikiai titnago radiniai.

Netiesų 11 radimvietė yra apie 0,74 km į ŠR nuo Apsingės upės žiočių, Apsingės dešiniajame krante, ant aukščiausios terasos. Ant keliuko, vedančio į mišką ir kaimo šiaurinės sodybos teritoriją, rasta pirminė skeltė.

Netiesų 12 radimvietė yra apie 0,85 km į ŠR nuo Apsingės upės žiočių, Apsingės dešiniajame krante, ant aukščiausios terasos. Sodinto pušaičių miško pakraštyje, ties kaimo šiaurinės sodybos pakraščiu, aukščiausios terasos stataus šlaito viršuje rasta skeltės vidurinė dalis.

Rudnios 5 radimvietė yra dešiniajame Kempės upelio krante, terasos iškyšulio P dalyje, šlaite, apie 0,11 km nuo brastos per upelį, ant keliuko, vedančio į Rudnios kaimą iš PV.

Pakampio ež. 1 radimvietė, pagal R. Rimantienės raštelį prie radinių, yra „ties vakariniu ež. galu, kur į jį įteka upelis, ties (brasta (?)), tarp pušų ir juodalksnių ruožo kelelyje ir prie jo dirvonėlyje, keli m nuo vandens (.....(?))“. Manau, kad ši vieta apytiksliai sutampa su žvalgymų metu aptikta radimvietė. Ji yra 2,79 km nuo

tilto per Straujos upelę kelyje Merkinė–Apsingė vidurio, 0,74 km į PV nuo Ešerinio ež., 0,14 km į ŠV nuo Kempės upelio ištakų iš ež., vakarinėje jo pakrantėje, dešiniajame iš jo ištekančios Kempės upelės krante. Mažytėje laukymėje iškasus šurfa buvo rasta titnago skaldos.

Pakampio ež. 2 radimvietė aprašyta kaip esanti ežero Š kranto viduryje, žemai prie vandens, pamiškėje (*LAA*, t. 1., 1974, p. 70). K. Jablonskio raštelyje (M20, 1938 08 29) prie radinių ji apibūdinta kaip „į kairę nuo vieškelio į Ryliškes, už ežero keliukas miške į tą vieškelį“. R. Rimantienės raštelyje prie radinių parašyta: „apie vidurį ež. ties *qžuolais* (?) pamiškėje, gana plačiai, keli metrai tepakilus nuo vandens“. Ši radimvietė datuotina mezolitu ar (ir) neolitu.

Žvalgomieji tyrinėjimai **Merkinės senamiestyje** apsiribojo archeologinės medžiagos paieška paviršiuje: gyventojų daržuose ir atodangose. Vakarinėje miesto dalyje, dešinėje kelio į Lazdijus pusėje, 1,08 km į PR nuo Straujos žiočių, 0,34 km į PV nuo bažnyčios, kalvos šlaite, atodangoje, rasta XVII–XVIII a. buitinės keramikos – puodų smulkių fragmentų, trikampio formos geležinė spyna bei keletas metalinių vinių. Šaligatvyje rasta į asfaltą įspausta moneta – 1666 metų lietuviškas Jono Kazimiero šilingas.

Žvalgant Jonionių kaimo apylinkes, iš šio kaimo seniausio gyventojų Juliaus Kvaraciejaus (86 m.) sužinota apie kaimo pakraštyje buvusius senkapius. Jonionių senkapiai yra 3,2 km apytiksliai į V nuo Merkinės bažnyčios, 0,83 km į PV nuo Maksimonių kaimo kapinaičių, kaimo vakariniame gale, į ŠR nuo Dancevičiaus so-

dybos, lauko kelio į Jakubiškius Š pusėje, kalvelėje. Kalvelė iš vakarų pusės atribota bevardžio upelio griovos. Kalva netaisyklingos formos, nelygiu viršumi. Jos aukščiausioje, šiaurinėje dalyje išsiskiria apie 20 m ilgio, 5–8 m pločio, 0,8 m aukščio „ketera“. Čia nuo seno stovėjo medinis kryžius. J. Kvaraciejus minėjo, kad jo tėvas, miręs 98 m. amžiaus, neatsiminė, kad šioje vietoje kas nors būtų laidojamas. Greičiausiai šioje vietoje yra XVI–XVIII a. laikotarpio kaimo kapinaitės. Ateityje būtų tikslinga atlikti žvalgomuosius tyrinėjimus ir patikslinti šiuos duomenis.

Taip pat tyrimai leido paneigti senesnėje literatūroje (Nakaitė L. Žvilgsnis į Merkinės archeologinius paminklus, *Merkinė*, V., 1970, p. 24) paskelbtas žinias apie galimus geležies amžiaus pilkapynus Bingelių ir Dubaklonio kaimų apylinkėse. Minėtose vietose pastebimos kalvelės – tai smėlio kopos.

ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN ENVIRONS OF MERKINĖ

Archaeological survey carried out in Merkinė environs was a part of an interdisciplinary project “Natural and cultural heritage of Merkinė: value and contexts”, which is supported by Lithuanian Science and Study Foundation. During the survey 21 new Stone Age sites were fixed in Merkinė, Maksimonys, Netiesos, Rudnia, Pamerkinė, Jonionys and Dubaklonis environs, as well as a village cemetery from the 16th–18th centuries in Jonionys. 2 groups of burial mounds of Iron age in Bingeliai and Dubaklonis were identified as the concentrations of dunes.